

Silmänkääntötempu – keikkatalouden suuret tarinat

■ *Jeremias Prassl: Humans as a Service – The Promise and Perils of Work in the Gig Economy. Oxford: Oxford University Press. 2018. 208 s.*

Keikkatalous, alustatalous, jakamistalous, työn joukkoistaminen. Työstä ja sen muutoksesta kiinnostunut tutkija tai asiantuntija on tuskin voinut viime vuosina välttyä kuulemasta yhtä tai useampaa näistä termeistä. Niiden avulla on pyritty kuvaamaan ilmiötä, joka on runsaan kymmenen vuoden aikana kasvanut ja laajentunut ripeään tahtiin maailmanlaajuisesti: työn tekemistä digitaalisten alustojen kautta. Vaikka kyseisestä teemasta käydään runsasta keskustelua niin tieteen, politiikan kuin mediankin piirissä, on sitä kattavasti käsitteleviä teoksia saatavilla vielä verrattain vähän. Jeremias Prasslin kirjaa *Humans as a Service* voi siten pitää kaivattuna yleisteoksena ajankohtaisesta aiheesta. Vaikka Oxfordin yliopistossa oikeustieteen apulaisprofessorina toimiva Prassl tarkastelee keikkataloutta erityisesti työlainsäädännön näkökulmasta, toimii kirja myös yleisempänä johdantona alustojen kautta tehtävään työhön.

Kirjan alusta lähtien Prassl rakentaa kuvaa siitä, kuinka keikkatalouden toiminta on tähän asti perustunut silmänkääntötemppeihin. Johdanto alkaa kertomuksella 1700-luvulla itävaltalaisen insinöörin ihmetystä herättäneestä keksinnöstä, shakkirobotista. Tätä shakkirobotia kutsuttiin ”mekaaniseksi turkkilaiseksi” ja sen väitettiin toimivan täysin automatisoidusti. Totuus huikean modernin teknologian takana oli kuitenkin se, että mekaa-

nista turkkilaista ohjasi ihminen koneen sisällä olevasta salalokerosta käsin.

2000-luvulla mekaanisen turkkilaisen tarina sai jatkoa mikrotyötä tai klikkaustyötä välittävän Amazon Mechanical Turk -nimisen digitaalisen alustan myötä. Kyseisen alustan kautta suoritettava työ sisältää yksinkertaisia ja lyhytkestoisia tehtäviä, joita tekoäly ei vielä osaa ratkaista, mutta ihminen voi suorittaa muutamalla hiiren painalluksella. Tämän vuoksi Amazonin pääjohtaja Jeff Bezos kuvaileekin satojen tuhansien mikrotyötä tekevien joukon tuottavan teko-tekoälyä. Mikrotehtävien toimeksiantajan näkökulmasta Amazon Mechanical Turk toimii kuin sille nimensä antanut 1700-luvun keksintö: päällisin puolin voi vaikuttaa siltä, että tehtävät suoritetaan alustan tarjoama huipputeknologinen tekoäly, vaikka tosiasiallisesti kaiken takana on ihmisten tekemä työ.

Prassl jatkaa keikkatalouden hämäykseen perustuvan toimintalogiikan maalaamista kahden suuren tarinan kautta. Nämä tarinat ovat hänen mukaansa alustayritysten itsensä tuottamia ja jakamia. Niiden perimmäisenä tarkoituksena on piilottaa alustojen oma vaikutusvalta ja siten legitimoida alustojen toimintaa olemassa olevan sääntelyn ulkopuolella.

Ensimmäisen tarinan ytimen muodostaa mielikuva menestyvistä yrittäjistä. Tässä tarinassa alustat asemoivat itsensä markkinapaikoiksi, joilla työn tarjonta ja kysyntä kohtaavat toisensa tehokkaasti ja vaivattomasti. Alustat eivät siten kuvaile itseään aktiivi-

sesti määräysvaltaa harjoittavina osapuolina. Työsuorituksia tekeviä ei myöskään nähdä alustojen työntekijöinä, vaan heitä pidetään itsenäisinä miniyrittäjinä, joiden menestys, samoin kuin sosiaaliturvakin, on heidän omasta panostuksestaan kiinni. Prassl kumoo tämän tarinan toteamalla, että todellisuudessa alustat asettavat monenlaisia vaatimuksia työn suorittajille, eikä keikkatyöläisillä ole läheskään yhtä runsaasti vapautta toimia ja tehdä työtä oman mielen mukaisesti kuin yrittäjillä pitäisi olla.

Toisen tarinan mukaan alustat mahdollistavat innovatiivista toimintaa, minkä sääntely vain tukahduttaisi. Alustat kuvailevat myös oman toimintalogiikkansa olevan jo itsessään uusi ja erityinen innovaatio, jota tulisi suojella rajoittavalta lainsäädännöltä. Prassl näkee kuitenkin, että alustayritykset päinvastoin ovat este innovaatioiden kehittymiselle, sillä niiden toiminta perustuu monopoliaseman tavoitteluun ja kilpailevien yritysten syrjäyttämiseen pois markkinoilta. Alustojen toimintalogiikkaa ei myöskään voi pitää uutena keksintönä. Vaikka teknologia, jolle alustojen toiminta perustuu on uutta, niin alustojen liiketoimintamalli sekä niiden tarjoamat työnteon mallit eivät sitä ole.

Prasslin tärkein argumentti on se, että työlainsäädäntö on kaikkein tehokkain lääke lähes jokaiseen keikkatalouden mukanaan tuomaan ongelmaan. Sääntelystä hyötyisivät kaikki: työtä tekeville varmistettaisiin mahdollisuus sosiaaliturvaan ja säällisiin tuloihin, kuluttajilla olisi parempi turva tapaturma- ja vahinkotilanteissa, kilpailu markkinoilla olisi mahdollista niin vanhoille kuin uusillekin yrityksille, mikä puolestaan mahdollistaisi innovatiivista toimintaa. Lisäksi yhteiskunnan kannalta olennainen veropohja turvattaisiin. Erityisen tärkeänä Prassl pitää keikkatyötä tekevien aseman selkeyttämistä ja että lain silmissä heidät tunnustettaisiin työntekijöiksi.

Teoksen rakenne ei tuntunut täysin loppuun asti harkitulta. Aluksi eteneminen johdannosta lähtien vaikuttaa hyvin loogiselta. Ensimmäisessä luvussa tarjotaan yleinen ku-

vaus keikkataloudesta ja toisessa luvussa esitetään, kuinka keikkataloudesta keskustellaan kilpailevien tarinoiden kautta. Kolmannessa ja neljännessä luvussa tarkastellaan lähemmin kahta edellä esitettyä suurta tarinaa, joiden kautta työtä välittävät alustat pyrkivät toimintansa legitimoimaan. Neljä ensimmäistä lukua johdattavat siten lukijan näkemään keikkatalouden ristiriitaisen luonteen sekä siihen liittyvät ongelmat. Viidennessä luvussa Prassl odotetusti tarjoaa oman ratkaisunsa näihin ongelmiin. Kuudennessa luvussa palataan kuitenkin yllätäten keikkatalouden mahdollisiin seurauksiin, esitetään lisää siihen liittyviä haasteita ja toistetaan sama ratkaisu kuin aiemmassa luvussa. Loogisemmalla olisi tuntunut pitäytyä rakenteessa, jossa kaikki haasteet esitetään ennen ratkaisun tarjoamista.

Epilogissa Prassl nostaa vielä hyvin lyhyesti esiin sen mahdollisuuden, että tekoälyn kehittyessä alustojen kautta tehtävä työ häviäisi, tehden siten ikään kuin tyhjäksi tarpeen ratkaista kirjassa käsitelty keikkatyöhön liittyvät ongelmat sekä esitetyn ratkaisun niihin. Hän toki argumentoi, ettei kaikki työ ole automatisoitavissa, minkä vuoksi työlainsäädännöllä on tarvetta myös tulevaisuudessa.

Kirjassa on yksi erityinen puute, mikä heikentää Prasslin esittämän ratkaisun kaikenkattavuuden vakuuttavuutta. Vaikka keikkatalous kuvailaankin teoksessa maailmanlaajuisesti kasvavana ilmiönä, vaikuttaa Prassl lähestyvän sitä lähes täysin vain länsimaisen työlainsäädännön näkökulmasta käsin. Lukija voi vain arvuutella, onko näkökulman maantieteellinen rajausta tarkoituksellinen vai tahaton, sillä Prassl ei tuo tätä selkeästi tekstissään julki.

Teos on tarkoitettu yleistajuiseksi johdattukseksi keikkatalouden ilmiöön työlainsäädännöllisestä näkökulmasta, ja sellaisena se toimii varsin hyvin. Kirja on kokonaisuudessaan helppo- ja nopealukuinen, eikä lukijalta vaadita entuudestaan perehtyneisyyttä keikkatalouden ja työlainsäädännön kiemuroihin tai käsitteistöön. Lähdeviittaukset on siivottu tekstistä lähes näkymättömiin, mikä tekee lukemisesta vaivatonta ja miellyttävää.

Työelämän tutkijan tai aiheeseen jo tutustuneen kannalta kirjan anti jää vähäiseksi, sillä se ei sinänsä tarjoa kovin uutta sisältöä tai näkökulmaa keikkataloudesta käytävään tieteelliseen, poliittiseen tai yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lisäksi kirjan monimutkainen viittaustekniikka voi turhauttaa sellaista lukijaa, joka on kiinnostunut myös käytetystä lähdekirjallisuudesta. Lähteitä on kuitenkin hyödynnetty runsaasti, sillä lähes kolmasosa teoksesta koostuu sen lopussa kirjan luvuittain listatuista lähteistä sekä melko tarpeettomalta tuntuvasta asiasanahakemistosta.

Kaikkiaan Prasslin teos *Humans as a Service* toimii kuitenkin alkuperäisessä tarkoituksessaan hyvänä yleistajuisena johdatuksena työtä välittävien digitaalisten alustojen toimintalogiikkaan sekä sen mahdollisiin seurauksiin niin työtä tekeväälle yksilölle, kuluttajille, muille alalla toimiville yrityksille kuin yhteiskunnallekin. Kirjaa voi siten suositella luettavaksi, mikäli keikkatalous tai alustojen kautta tehtävän työn ilmiö kiinnostaa, mutta ei ole entuudestaan kovin tuttu.

Sanna Rouhiainen